

Panorama del castell de Castellvell amb la serra de l'Ataix a la dreta, on hi ha el castell del Pairet. Al fons la muntanya de Montserrat. Foto de Jordi Gironès.

Geografia i medi natural

El castell de Castellvell es troba situat a una altitud de 369 metres en una estratègica situació dominant el pas pel corredor de la depressió penedesenca i alhora controlant el pas pel curs del Llobregat camí de Barcelona.

Des de la seva privilegiada situació hi ha una bona visió sobre els altres castells de la marca del Penedès i ben a prop seu hi ha els castells menors del Pairet i de Rocafort, edificats posteriorment.

El castell es troba construït damunt la zona de contacte entre les pissarres de l'Ordovicià i les calcàries, gresos i conglomerats del Triàsic, mentre que la vegetació dominant correspon a brolles d'estepes amb pi blanc amb algun roure en indrets frescals amagats. Resten algunes alzines del que fou bosc dominant en altres temps molt reculats.

La història

El nom de Rosanes prové del cognom originari Rodanes (aquesta denominació fou

també la primitiva del castell d'Eramprunyà) i Castellvell derivà amb el temps a Castellví, topònim que trobem a Castellví de Rosanes i Castellví de la Marca, si bé la denominació de «vell» té diverses teories. Una d'elles és la necessitat de diferenciar-se del proper castell de Rosanes (o del Pairet), edificat posteriorment. Una altra es deu al fet d'existir uns fonaments romans, i la darrera és la que fa referència a la reedificació del castell primitiu (o vell) després de la seva destrucció feta per Almançor (985). Actualment també és conegut com a Castell de Sant Jaume.

La primera notícia documentada del castell es remunta al 963 com a «Castrum Vetulo» (Vell), sortint esmentat el personatge Gilelmus com a senyor del castell en una escriptura de confirmació de terres feta al monestir de Sant Cugat.

Aleshores, els castells i possessions de Castellví de Rosanes i Castellví de la Marca pertanyien a una mateixa família «els Castellví o Castellvell». Aquesta família tingué molta

Torre del castell amb la plana del Penedès al fons. Foto de Jordi Gironès.

influència a la cort comtal i la ciutat de Barcelona. La baronia de Castellvell comprenia els municipis actuals d'Abrera, Castellbisbal, Castellví de Rosanes, Martorell, Sant Andreu de la Barca, Sant Esteve de Sesrovires i Olesa (1076).

Tot i això, el seu origen cal vincular-lo al procés de fortificació de tota aquesta zona, especialment intens a les darreries del segle IX i, encara més, als inicis del X. És el moment que veiem aparèixer a la documentació els castells de Masquefa, Gelida, Subirats, etc., i que hem de relacionar amb un procés de reorganització del territori i de consolidació del que serà l'administració alt-medieval i crearà les bases del procés posterior de feudalització.

Retornant a la pinzellada històrica ens situem a l'any 1111 quan Guillem de Castellvell jurà fidelitat al comte Ramon Berenguer III per diversos castells: Castell Vell de Barcelona, Òdena, Mataró, Pontons,

Benviure i Far.

Els Castellvell mantingueren la seva influència comtal i Arbert de Castellvell (1179-1204) arribà a tenir assignada la responsabilitat sobre els castells de Piera, Castellnou de Bages, Guàrdia de Montserrat, Granera i Falset. Ben aviat s'emparentaren amb la casa dels Montcada.

El 1309, Gastó de Fazensaguet, fill segon del comte d'Armanyac, introduí la dinastia dels comtes de Foix en ser declarat hereu per la seva tia Guillema de Montcada. A partir d'aleshores els escuts dels Foix, Bearn i Castellbò onejaren a les fortaleses de Castellvell de Rosanes.

El 1396 el rei Joan I recuperà per la força la possessió del castell i la baronia, que deixaren de pertànyer a la casa de Foix. Francesc de Montcada fou nomenat castlà.

Els Foix no renunciaren a aquesta baronia, efectuant periòdics atacs al castell fins l'any 1415, en temps d'Alfons el Magnànim, en què renunciaren definitivament als drets sobre Castellvell. Aleshores, la reialesa, a través de la ciutat de Barcelona, exercí de nou la vetlla i administració de castell i baronia mitjançant l'infant Enric.

L'any 1474, però, el rei Joan II vengué la baronia al cavaller Lluís de Requesens de Soler. Aquesta família s'entroncà per casaments amb la dels Zúñiga i posteriorment amb la dels Fajardo (marqués de Vélez, cap de l'exèrcit del duc d'Olivares).

El 1714 el brigadier filipista Diego González atacà la vella fortalesa deixant-la molt malmesa.

Un monument maltractat

«En conèixer la història del Castellvell, la seva gran història, tan íntimament enllaçada amb la de la nostra ciutat de Barcelona, causa encara més tristesa en contemplar aquelles antigues ruïnes, tan sens pietat tractades, puix des que les coneguí han sofert importants desfiguracions i han estat víctimes d'excavacions de cobejosos en busca de tresors tal volta imaginaris. Profanació que als municipis del que fou un dia Baronia, amb la cooperació de Barcelona, haurien hagut d'evitar, com en altre temps, guardant-les,

convertint aquell lloc en un parc natural on fossin sos restes i son emplaçament degudament vigilats».

Les paraules de Bonaventura Pedemonte en el pròleg a la seva obra sobre la baronia de Castellvell, escrites el 1929, mantenen un trist ressò d'actualitat per unes iniciatives que mai no han estat empreses.

El Castellvell de Rosanes, malgrat la seva extraordinària importància històrica i el seu interès arqueològic, és un monument desconegut i immers en un greu procés de degradació.

És lamentable que fins ara tant poques veus s'hagin alçat en la seva defensa tot i ser un bé patrimonial de primera importància.

L'estructura del castell

Pròpiament hem de diferenciar en l'estructura de la fortificació un seguit de cercles que, en el cas dels dos primers, són concèntrics.

La fortificació medieval s'organitza a partir d'un nucli inicial constituït per una torre circular de deu metres de diàmetre (1), l'origen de la qual es remunta a l'època romana. Molt arrasada actualment, la datació de la torre no es pot precisar, però no seria estranya per als inicis del segle I. Sobre la seva funcionalitat no es té un coneixement precís, però domina clarament la connexió entre la vall de l'Anoia i la del Llobregat pel pas de la vall de Palau, a Sant Andreu de la Barca, enllaçant amb el pas de barca del Llobregat, documentat posteriorment. També pot estar relacionada amb l'explotació de les mines de plom properes i sobre les quals hi ha notícies, tot i que escasses, referides a aquesta època.

Pel que fa a la fortificació medieval, aquesta creixerà progressivament a partir de l'adossament a la torre romana i especialment al costat de migdia (2). L'obra que resta en peu, molt degradada en els darrers anys, és construïda amb la tècnica d'*opus spicatum*, característica d'aquest període alt-medieval. La torre romana molt possiblement va ser realçada, però d'això no en resta testimoni.

Tot sembla indicar que també al vessant sud es va formar artificialment una plana (3) mitjançant la construcció de murs per a sus-

Mur del castell (any 1996). Foto de Jordi Gironès.

tentar-la; el seu origen és possiblement romà i definiria el perfil del segon recinte per aquest sector. Pel que fa al vessant nord, l'obra visible cal atribuir-la ja a l'època romànica, sense deixar de costat la presència d'alguns sectors d'obra d'*opus spicatum*. La resta de construccions que es basteixen a l'interior d'aquest segon recinte (4) i al redós del primer presenten una tipologia constructiva ja més pròpia de l'obra gòtica. Els dos arcs conservats fins els anys 1960 n'eren un bell testimoni.

No és possible avui identificar la funció dels diferents àmbits, les estructures dels quals són ara molt més degradades que fa setanta anys, de forma que algunes solament les coneixem ja per fotografies d'arxiu. Solament un estudi acurat de la documentació i la intervenció arqueològica poden resoldre la qüestió. Un document de gran importància per aquests estudis el constitueix l'acta de la inspecció realitzada el 1428 per ordre dels consellers de la ciutat de Barcelona per tal de determi-

Interiors del castell en una foto reproduïda al volum I dels «Castells Catalans» publicat per l'editor Dalmau publicat l'any 1967.

nar les reparacions que calia fer al castell. D'entre les restes d'aquestes construccions s'ha volgut identificar l'emplaçament de l'església de Sant Miquel, capella del castell i, ahora, parròquia de Castellví. En l'estat actual dels estudis es fa difícil aquesta identificació.

El tercer recinte, que ja no envolta totalment els altres dos, és situat al vessant nord del puig que acull la fortificació i està limitat per una bestorre i un llenç de muralla a banda i banda (5). A l'extrem est d'aquesta es conserven les restes, molt exigües, de l'antic portal de l'Entallada (6), des d'on es tenia accés al recinte fortificat o al quart recinte (7). Tot el conjunt cal datar-lo també com d'època gòtica. L'espai del tercer recinte, que havia d'acollir també un seguit d'edificacions, és ara ocupat per l'amuntegament de runes.

El quart recinte, el de major perímetre, ressegueix tot el perfil del llom del puig sobre el que s'assenta el castell. L'accés, com ja hem assenyalat, es feia des del portal de l'Entallada (6). La major part de l'obra visible sembla atribuïble al període gòtic, tot i que no s'ha pogut fer un estudi detallat per l'abundosa vegetació existent.

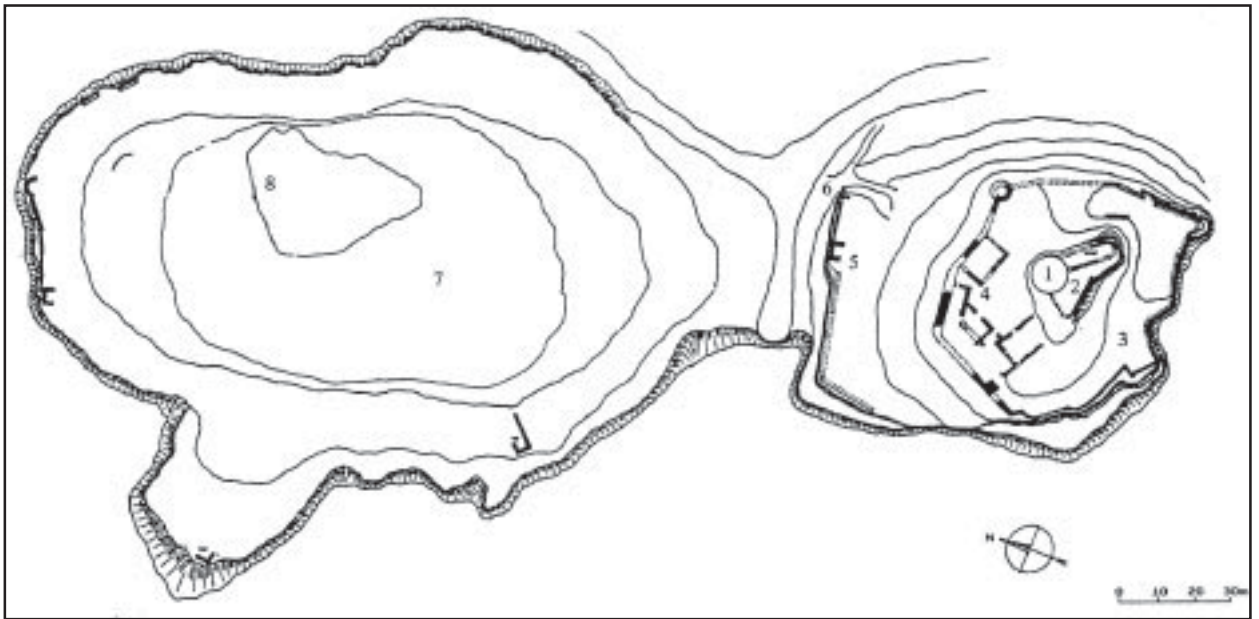
A l'interior del recinte es localitzen un seguit d'indícis que posen de manifest

l'existència de diverses construccions (8), moltes d'elles segurament de fusta. La seva datació és difícil, però cal suposar sense massa por d'equivocar-se que corresponen en alguns casos a tancats i en altres a habitatges. Es tractaria de l'assentament del poblament agrupat de Castellví, l'origen del qual es pot situar amb versemblança al període alt-medieval.

La major part d'aquests indicis corresponen a forats circulars, a l'entorn de 15 cm de diàmetre, excavats a la roca. S'hi aprecien altres de rectangulars i encara uns tercers, en una roca, que són clara evidència de l'encaix de diverses bigues per formar un cobert.

La capella de Sant Jaume

Sant Jaume de Castellví de Rosanes és una petita capella situada al pla de sota el castell. L'edifici és molt simple, amb una nau rectangular i un absis semicircular, decorat a la part exterior amb arcuacions llombardes, i amb una entrada lateral amb arc de mig punt. La porta d'entrada que hi ha al costat dels peus és posterior, possiblement del segle XVII o XVIII. Presenta dues finestres al costat de migdia i una al centre de l'absis. Actualment

Croquis del castell

és abandonada i solament s'utilitza com a magatzem. Tot el parament exterior va ser arrebossat modernament, amagant els carreus de l'obra romànica. La data de la seva construcció cal situar-la al darrer quart del segle XI tot i que s'ha volgut relacionar amb la victòria sobre els almoràvits, els quals van realitzar diverses incursions al Penedès el 1107 i el 1114-1115.

Nota: per fer aquest escrit he recollit la major part de la informació històrica de l'escrit sobre Castellvell de Rosanes del volum I de l'obra sobre els *Castells Catalans* publicada per l'editor Rafael Dalmau l'any 1967 (segona edició del 1990), i la resta del fulletó *Castellví de Rosanes* editat pel Centre d'Estudis Martorellencs.

Jordi Gironès i Vilardebò
juny de 2006

Dibuix sobre el que podia haver estat el castell en la seva millor època